

Ісланкін Сергій Миколайович
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: НАПЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Під «удосконаленням (вдосконаленням)» розуміють – робити досконалішим, кращим [1, с. 1506] або змінювати у бік поліпшення; результат такої зміни [2, с. 397]; або поліпшувати (робити кращим, досконалішим, більш задовільним тощо), покращувати [3, с. 785].

Пропонується розглянути напрями вдосконалення такого заходу забезпечення кримінального провадження як відсторонення від посади, під час застосування якого суттєво обмежуються конституційні права, зокрема ті, що регламентовані законодавцем в ст. 38 та ст. 43 Конституції України [4;5].

Системний аналіз наукової літератури та кримінального-процесуального законодавства дозволяє виокремити нормативно-правові та організаційні напрями вдосконалення застосування відсторонення від посади.

Задля підвищення загальної ефективності застосування вищезазначеного заходу забезпечення кримінального провадження вважаємо за доцільним зосередити увагу саме на нормативно-правових напрямках вдосконалення, оскільки необхідно визнати, що чинні нормативно-правові акти в частині регламентації застосування відсторонення особи від посади потребують певного доопрацювання та законодавчого врегулювання з метою усунення наявних протиріч. Удосконалення кримінального процесуального законодавства України щодо застосування зазначеного заходу забезпечення кримінального провадження підвищить його ефективність а також буде сприяти визначенню нових форм і напрямків у вирішенні завдань кримінального судочинства.

Детальний аналіз міжнародного законодавства, в якому регламентовано застосування відсторонення від посади [6; 7] та опитування практичних працівників (слідчих, дізнавачів, прокурорів, суддів, адвокатів) дозволило виокремити наступні групи змін до національного законодавства щодо відсторонення від посади, а саме:

- розширення можливостей застосування відсторонення від посади не лише під час здійснення досудового розслідування злочинів, а і під час здійснення дізнання кримінальних проступків;
- передбачення обов'язку для дізнавача, слідчого, прокурора за наявності підстав передбачених статтею 157 КПК України, звертатися до слідчого судді, суду з клопотанням про відсторонення від посади, у разі вчинення особою

корупційного кримінального правопорушення;

- надання можливості слідчому та дізнавачу звертатися до слідчого судді з клопотаннями: про відсторонення від посади, про продовження строку відсторонення від посади чи про його скасування без додаткового погодження з прокурором;

- передбачення обов'язку розгляду клопотання про відсторонення від посади слідчим суддею, судом в день його надходження до суду;

- передбачення обов'язку негайного вручення копії рішення про відсторонення від посади після його оголошення особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному чи обвинуваченому, іншим заінтересованим особам та обов'язку щодо його негайного виконання в порядку, передбаченому для виконання судових рішень, а у разі відсутності дізнавача, слідчого, прокурора під час оголошення судового рішення – обов'язку надіслати копію судового рішення таким особам не пізніше наступного робочого дня.

Внесення зазначених змін обґрунтовуємо наступним: відповідно до положень Конституції України життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю і першочерговими завданнями забезпечується державою. Таким чином, норми Основного закону вказують на непорушність прав і свобод людини, проте законом передбачені випадки, у яких людини може бути обмежена або повністю позбавлена гарантованих їй конституцією прав та свобод. Зокрема особа може бути обмежена або позбавлена певних прав та свобод в межах та порядку визначеному кримінальним процесуальним законодавством України. Оскільки кримінальне судочинство пов'язане із державно-владним примусом, що застосовується від імені держави уповноваженими на те суб'єктами з метою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура

Під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема вчинених службовими особами, із застосуванням своїх посадових повноважень, практичним працівникам нерідко доводиться стикатися з тим, що зазначені особи, використовуючи своє службове становище, перешкоджають розслідуванню, знищують документи, речові докази, впливають на своїх підлеглих, не дозволяють їм давати показання, з метою перешкодження встановленню обставин, що мають значення для кримінального провадження й уникнення покарання. Для запобігання таким негативним проявам,

кримінальним процесуальним законодавством передбачена можливість застосування до особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, такого заходу забезпечення кримінального провадження як відсторонення від посади.

До прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», відсторонення від посади могло бути застосовано лише щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Однак відсторонення від посади як захід процесуального примусу у більшості випадків застосовується до осіб, щодо яких відкрито кримінальне провадження за вчинення ними кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, а отже у разі доведеності вини підозрюваного, обвинуваченого йому призначається покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Значна кількість кримінальних правопорушень у вказаній сфері, зокрема некваліфікуючі частини статей КК України відносяться до кримінальних проступків. Отже виникає потреба розширення можливостей застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження не лише за вчинення злочину, а й за вчинення кримінального проступку та наділення дізнавача, як суб'єкта здійснення дізнання по кримінальним проступкам додатковими повноваженнями щодо можливостей звернення до слідчого судді з клопотанням про відсторонення від посади.

Відповідно до ст. ст. 40 та 40-1 КПК України слідчий, як і дізнавач несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій та здійснення досудового розслідування. Враховуючи особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо яких вирішується питання про застосування відсторонення від посади, а також з метою забезпечення швидкості та оперативності досудового розслідування виникає практична необхідність у самостійному зверненні як дізнавача так і слідчого із клопотанням про відсторонення від посади до слідчого судді без відповідного його погодження з прокурором. Таке звернення може забезпечити уникнення знищення чи підробки речей і документів, які мають суттєве значення для досудового розслідування, проявів незаконного впливу на свідків та інших учасників кримінального провадження або фактів протиправного перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином.

Враховуючи обраний курс України на посилення боротьби з проявами корупції, виникає необхідність внесення змін до КПК України в частині встановлення вимоги щодо обов'язкового звернення дізнавача, слідчого, прокурора з клопотанням щодо відсторонення від посади у разі вчинення особою корупційного кримінального правопорушення за наявності підстав передбачених статтею 157 КПК України. Наявність регламентації в КПК

України обов'язковості звернення дізнавача, слідчого, прокурора з клопотанням про відсторонення від посади до слідчого судді, суду – дозволить забезпечити дієвість кримінального провадження під час досудового розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень.

Також, з метою підвищення оперативності та ефективності застосування відсторонення від посади пропонується передбачити обов'язок розгляду клопотання про відсторонення від посади слідчим суддею, судом в день його надходження до суду, а не протягом трьох днів, як це здійснюється наразі. Окрім того, нами пропонується передбачити обов'язок негайного вручення копії рішення про відсторонення від посади після його оголошення особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному чи обвинуваченому, іншим заінтересованим особам та обов'язку щодо його негайного виконання в порядку, передбаченому для виконання судових рішень, а у разі відсутності дізнавача, слідчого, прокурора під час оголошення судового рішення – обов'язку надіслати копію судового рішення таким особам не пізніше наступного робочого дня. Саме внесення цих змін підвищить ефективність застосування відсторонення особи від посади та буде сприяти забезпеченню дієвості кримінального провадження. З таким висновком погодилися і 68 відсотків опитаних респондентів

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь, 2004. 1440 с.
2. Словник української мови: в 11-и т. 1976. URL: <http://sum.in.ua>.
3. Бурячок А.А., Гнатюк Г.М., Головащук С.І. та ін. Словник синонімів української мови: в 2-х т. Київ: Наук, думка, 2001. Т. 2. : 0-Я. 2001. 960 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. No 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. No254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Ісланкін С.М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід регламентації. Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. м. Дніпро, ДДУВС, 26.05.2022. С.88-91.
7. Ісланкін С.М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід регламентації. Правова позиція, № 4 (37), 2022 С.271-274.